

Historie Veelerveen afl.8 Onderwijs in Veelerveen

De komende tijd zal in de Kraante elke keer een aflevering verschijnen van 'Historie Veelerveen'. In deze bijdrage zullen onderwerpen uit het verleden van Veelerveen en omgeving worden belicht. Bij elke bijdrage zal ook worden vermeld van welke bronnen (boeken, archieven, foto's, internet, kaarten, interviews) gebruik is gemaakt. Als je geïnteresseerd bent in een onderwerp, kun je de bronnen gebruiken om zelf verder te lezen.

De artikelen over de historie van Veelerveen zijn in PDF formaat ook te downloaden. Daarmee kun je makkelijker gebruik maken van url's (linkjes)

Afl1: <https://tinyurl.com/Afl-1-historie-Veelerveen>

Afl2: <https://tinyurl.com/Afl-2-historie-Veelerveen>

Afl3: <https://tinyurl.com/Afl-3-historie-Veelerveen>

Afl4: <http://bit.ly/Afl-4-historie-Veelerveen>

Afl5: <https://tinyurl.com/Afl5historieVV>

Afl6: <https://tinyurl.com/Afl6historieVV>

Afl7: <https://tinyurl.com/Afl7historieVV>

Afl8: <https://tinyurl.com/Afl8historieVV>

Korte geschiedenis van het lager onderwijs

Aan het begin van de 19de eeuw (1800-1900) waren er nauwelijks regels voor het onderwijs. Het lager onderwijs werd verzorgd door de kerkelijke gemeente. Een leerplicht bestond niet en vooral voor kinderen van keuterboeren en (land)arbeiders had dat grote gevolgen. Van hen werd verwacht dat zij meewerkten op het land. Onderwijs kregen zij dus niet. In de loop van de 19de en 20ste eeuw (1900-2000) werden wetten ingevoerd die het onderwijs voor meer kinderen toegankelijk maakten en de kwaliteit van het onderwijs enorm verbeterden, ook in Westerwolde.

In 1806 werd door de landelijke overheid een wet ingevoerd die het beheer en toezicht van het lager onderwijs toewees aan de overheid. In 1848 werd de vrijheid van onderwijs in de grondwet opgenomen. De *openbare scholen* vielen onder verantwoordelijkheid van de gemeenten. De *bijzondere scholen* (op basis van geloof) vielen onder de verantwoordelijkheid van schoolbesturen waarin ouders zitting hadden.

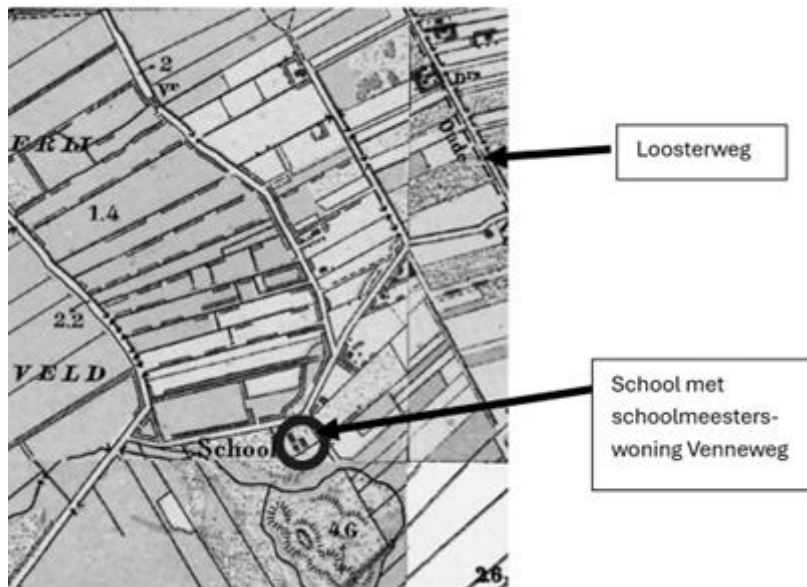
Omdat veel kinderen in de lagere schoolleeftijd of op het land of in de fabriek werkten en dus niet naar school gingen, kwam er in 1874 het kinderwetje van minister Van Houten. Dat bevatte een verbod om kinderen tot 12 jaar in fabrieken en werkplaatsen te laten werken. De bedoeling van de wet was dat dit voor alle kinderen tot twaalf jaar zou gaan gelden. Echter de toenmalige Tweede Kamer bepaalde dat dit niet van toepassing was op "huiselijke en persoonlijke diensten en op veldarbeid". Kinderen jonger dan 12 jaar werkten dus door op het platteland. Pas toen de leerplichtwet in 1901 ingevoerd werd, moesten alle kinderen tussen zes tot twaalf jaar verplicht onderwijs volgen.

Het verschil in financiering tussen bijzondere en openbare scholen werd in de grondwet van 1917 opgelost. Vanaf dat moment kregen bijzondere en openbare scholen dezelfde financiering door de overheid. Deze financiële gelijkstelling betekende dat er rond 1920 veel bijzondere scholen in Westerwolde bijkwamen (Barnflair, Ter Apel, Blijham, Vledderveen, De Weite, Harpel). Hierdoor daalde het leerlingenaantal op de openbare scholen. Na 1950 werden enkele lagere scholen opgeheven doordat het leerlingenaantal te laag was geworden.

De school in de Vennen

Omdat in Veelerveen en omgeving rond 1900 meer gezinnen kwamen te wonen, nam ook het aantal kinderen toe. Vijf tot tien kinderen per gezin was geen uitzondering. Koplopers waren de gezinnen Jacobs en Sweertman met elk 17 kinderen en het gezin Moed in het Rhederveld met 18 kinderen¹. De gemeente Bellingwolde, waar Veelerveen toe behoorde, besloot dat er een school in de Vennen mocht worden gebouwd. In 1903 werd de bouw van de school met een schoolmeesterwoning aanbesteed. Johan Georg

Sluiter was de laagste inschrijver met een bedrag van 4083 gulden. Aan hem werd de bouw gegund voor een school met twee lokalen en een meesterwoning. De 'Vennenschool' werd op 1 juni 1904 in gebruik genomen. Alhoewel Veelerveen tot de gemeente Bellingwolde behoorde, stond de school net over de gemeentegrens in Vlagtwedde. De eerste hoofdonderwijzer had een jaarsalaris van 500 gulden.

Afbeelding Topotijdreis kadasterkaart 1906

Toen het leerlingenaantal flink opliep naar 104 werd er in 1911 een derde lokaal aan de school toegevoegd. Onderstaande foto laat de school zien met rechts de schoolmeesterwoning. De school bestaat niet meer, maar woning bestaat nog steeds, Venneweg 22.

De kinderen uit Veele ten noorden van het Mussel A Kanaal (gemeente Vlagtwedde) moesten verplicht naar de school in de Vennen. In Veele waren daar ze niet zo gelukkig mee. In gezinnen in Veelerveen werd het met de hygiëne niet zo nauw genomen. Daarom hadden veel kinderen last van luizen en die werden gemakkelijk overgedragen naar de kinderen uit Veele.

Uiteraard gingen alle kinderen lopend naar school. De wegen in Veelerveen en omgeving waren toen niet verhard en stonden bij regenval geregeld onder water. Soms werden kinderen dan door hun ouders naar school gedragen.

Derk Ottens ³:

'Om naar de school in de Vennen te komen, moest er elke dag ongeveer 5 kilometer worden gelopen. Heen en terug, twee keer per dag, totaal per dag dus zo'n 20 kilometer. We moesten elke middag naar huis, want we mochten niet, zoals veel andere klasgenoten overblijven op school.(...) Ons schoeisel in die tijd bestond uit klompen met een hoge wreef, waar de kap nog wel eens af wou springen. (...)

Toen ik naar school ging bestond de weg nog grotendeels uit zand. Alleen de Loosterweg was verhard en de Venneweg van de Veendijsbrug tot de begraafplaats. Vanaf hier begon de modder als het geregend had of bij winterdag bij dooi.'

Toen er in 1912 een christelijke school in Vlagtwedde werd gebouwd, mochten ouders die voor christelijk onderwijs kozen en aan de noordkant van het Mussel A Kanaal woonden, hun kinderen naar deze school laten gaan. Dat betekende dat het aantal leerlingen op de school in de Vennen afnam.

Omstreeks 1914 kwam juffrouw Dijkmeijer als leerkracht aan de Vennenschool waar ze tot haar huwelijk in 1919 werkzaam bleef. In juli 1916 kwam meester Poppema als hoofd aan deze school. Juf Dannen kwam op 22 september 1921 als onderwijzeres aan de Vennenschool. Zij werkte daar 40 jaar.

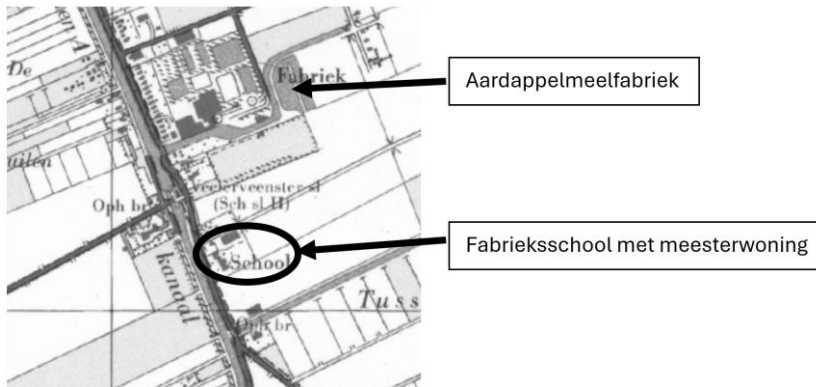
Op de huidige kadasterkaart is te zien dat de omgeving van de voormalige school aan de Vennen, 'Meestersshoes' genoemd wordt.

Afbeelding Topotijdreis kadasterkaart 2023

De fabrieksschool

In de vorige aflevering van historie Veelerveen was te lezen dat in 1913 het besluit werd genomen tot de bouw van aardappelmeelfabriek Westerwolde in Veelerveen, inclusief twintig huizen voor geschoolde arbeiders. Dat leidde tot een flinke uitbreiding van het aantal kinderen in Veelerveen. Besloten werd tot de bouw van een openbare lagere school aan het einde van de Veelerveensterweg richting De Weite.

Afbeelding Topotijdreis kadasterkaart 1959

Op onderstaande foto is de Fabrieksschool te zien, met links de schoolmeesters woning. Die woning staat er nog steeds: Veelerveensterweg 20. Het is lange tijd de woning geweest van meester Blokzijl die begon op de fabrieksschool en later op de Zuidvenne als leerkracht en directeur werkzaam was tot zijn pensioen.

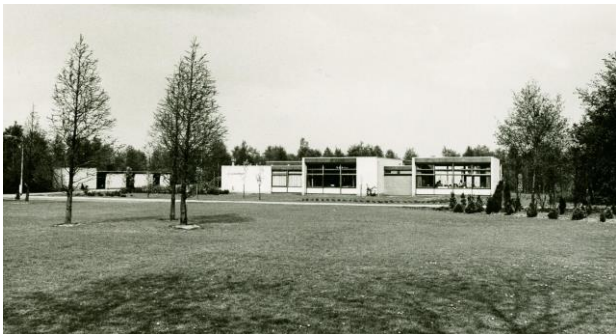
Hieronder een schoolfoto uit 1933 van leerlingen en personeel van de fabrieksschool.⁵

Scholieren van de voormalige fabrieksschool (die gebouwd werd in 1917) in 1933. Achteraan, v.l.n.r.: E. Zemerling, A. Groeneveld, T. Lohof, J. Drenth, J. Vos, K. Smant, S. Vos, F. Tempel, N. Hilverts. Daarvoor: B. Smit, M. Vos, K. Nomden, G. Hidding, H. van Oosterom, T. Siemons, M. Hoogakker. Derde rij van achteren: ?, B. Hilverts, R. Gruis, G. Blik, Tj. de Haas, A. Gruis, H. Hageman, J. Smant, T. Hidding, B. Kuiper. Tweede rij van voren: chauffeur, M. Georg, B. Looden, juffrouw Van Delden, meester Van Delden, mevrouw Georg, meester Ter Horst, juffrouw Hommes, B. Geertsema, J. Groeneveld. Voorste rij: G. Tempel, Looden, A. Kuil, (daarachter P. Bansema), H. Walburg, (daarachter Joh. van Delden), J. Huttinga, H. Swennen, M. Kornelissen.

Basisschool De Zuidvenne

In 1968 werd besloten de beide lagere scholen in Veelerveen te sluiten. Beide gebouwen waren voor wat betreft indeling en voorzieningen niet meer bij de tijd en lagen ook niet centraal in het dorp. Op een meer centrale plek werd een nieuwe school gebouwd: De Zuidvenne. Ontworpen in 1972 door architect E. Stipkovitz.

De school kende drie personeelsleden waaronder meester Blokzijl, juf Hemmes en juf Bakker. Juf Hemmes nam in 1978, na 41 jaar in Veelerveen voor de klas te hebben gestaan, afscheid van de school.

7

In februari van dat jaar was al een advertentie in het Nieuwsblad van het Noorden verschenen om de opvolger van juf Hemmes aan te trekken. Nadat hij met succes een proefles had gegeven, werd Freddie Duursma als leerkracht van groep 5 en 6 benoemd.

8

Juf Bakker, meester Blokzijl en meester Duursma in 1978

De Zuidvenne had zes groepen:

- Groep 3 en 4 les van juf Bakker
- Groep 5 en 6 les van meester Duursma
- Groep 7 en 8 les van meester Blokzijl

Elke klas (twee groepen) telde tussen de 18 en 25 leerlingen.

9

Meester Duursma met zijn eerste klas in 1978

Tot 1985 bestonden er kleuterscholen (4-6 jaar, groep 1 en 2) en lagere scholen (6 -12 jaar, groep 3 t/m 8). De kleuterschool in Veelerveen was gevestigd in het dorpshuis De Wenakker (daar waar nu het

woongedeelte is van de eigenaren van de sportschool). In 1985 werd de wet op het basisonderwijs ingevoerd en werden de kleuterschool en de lagere school samengevoegd tot de De Zuidvenne met acht groepen.

In 1986 startte in de ruimte van de voormalige kleuterschool peuterspeelzaal 't Hummelhofke. Die verhuisde in 2007 naar het nieuwe dorps huis Ons Noabershoes en bleef daar tot oktober 2020. Toen werd de speelzaal ondergebracht in Vriescheloo bij de basisschool De Driesprong. Inmiddels is die voorziening ook daar verdwenen en als kinderopvang alleen nog in Wedde, Blijham, Vlagtwedde en Bellingwolde beschikbaar.

In 2012 werd door de gemeente Bellingwedde besloten de drie basisscholen 't Vrieske Honk, OBS De Zuidvenne (beiden openbaar onderwijs) en De Bron (bijzonder onderwijs Vriescheloo) te laten fuseren tot één basisschool De Driesprong, gevestigd in het gebouw van 't Vrieske Honk¹⁰. De scholen kenden op het moment van fuseren elk afzonderlijk te weinig leerlingen om de bestaanszekerheid voor langere tijd te garanderen. De Zuidvenne had nog maar 16 leerlingen, De Bron 22 en 't Vrieske Honk 45. Daarmee kwam in 2012 na 108 jaar een einde aan het onderwijs in Veelerveen. Kinderen uit Veelerveen bezoeken nu de basisschool De Driesprong in Vriescheloo of in Vlagtwedde OBS de Clockeslach of CBS De Zaaier.

Voortgezet onderwijs

Na de basisschool is in de gemeente Westerwolde het voortgezet onderwijs (12 – 18 jaar) te vinden in Bellingwolde (Dollard College) en Ter Apel (Rijks scholengemeenschap Ter Apel). Scholengemeenschap Ubbo Emmius heeft vestigingen in Stadskaneel en Onstwedde.

Gebruikte bronnen, verder lezen/kijken:

Literatuur

1. https://www.vangorcum.nl/product/100-380_Landschapsbiografie-van-Westerwolde
2. De geschiedenis van Westerwolde, deel 6 Welzijn, gezondheid en onderwijs. Stichting Gebroeders Hesse Fonds, Van Dijk&Foorthuis projekt, Groningen 1997. | ISBN 90-5028-085-40|.
3. Westerwolde over het landschap en de dorpen. De Poel, Houting en Vrijer. Tweede druk, Uitgeverij Noordhoek. ISBN 978 90 330 0931 0
4. Westerwolders over vroeger. Een eeuw Westerwolde in interviews. Stichting gebroeders Hesse Fonds 2007. ISBN 978-90-9021773-4
5. Bellingwolde, Oudeschans, Vriescheloo en Veelerveen in oude ansichten. Stichting Streekmuseum 'De Oude Wolden', Bellingwolde 1982.
6. Bellingwedde. Een rijke historie. E.F. Perton, H.F. Korvemaker, E.C. Edens. ISBN/EAN 978-90-9030694-0
7. Onder de Clockeslach van Vlagtwedde. S.H. Achterop, J.R. Bruning, R. Kraai, C.J. Wegman. Eindredactie J.H. Kwak. ISBN 90-71121-07-0
8. Westerwolders over vroeger. Een eeuw Westerwolde in interviews. Albert Buursma. Stichting Gebroeders Hesse Fonds-Sellingem 2007. ISBN 978-90-90211773-4

Websites

1. <https://topotijdreis.nl/> Kadasterkaarten vanaf 1815. Type je locatie in en je kunt kaarten bekijken vanaf 1815 tot 2023.
2. <https://www.delpher.nl/> voor het doorzoeken van tekstcollecties
3. <https://www.beeldbankgroningen.nl>
4. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Leerplicht>
5. https://nl.wikipedia.org/wiki/Basisonderwijs_in_Nederland

Personen

1. Kineke Kuper, Vlagtwedde
2. Freddie Duursma, Spijkerboor

In de volgende aflevering 'Verenigingen in Veelerveen'. Als je voor die bijdrage informatie hebt, kun je dat laten weten door een mail naar historieveelerveen@gmail.com te sturen.

Frits van Kouwenhove

1 Veelerveen, oude glorie. Winschoter Courant 12-02-1983

2 Foto collectie Kineke Kuper

3 Westerwolders over vroeger. Een eeuw Westerwolde in interviews. Stichting gebroeders Hesse Fonds 2007. ISBN 978-90-9021773-4

4 Bellingwolde, Oudeschans, Vriescheloo en Veelerveen in oude ansichten. Stichting Streekmuseum "De Oude Wolden". 1982

5 Onder de Clockeslach van Vlagtwedde. S.H. Achterop, J.R. Bruning, R. Kraai, C.J. Wegman. Eindredactie J.H. Kwak. ISBN 90-71121-07-0

6 Foto uit 1974. Beeldbank Groningen

7 Nieuwsblad van het Noorden 15-04-1978

8 Foto collectie Freddie Duursma

9 Idem

10 <https://www.rtvnoord.nl/nieuws/111699/basisscholen-in-vriescheloo-en-veelerveen-fuseren>